

kao najviših i najsloženijih oblika borbenih dejstava, već i masovnim bojevima i borbama koji neće biti obuhvaćeni operacijom. Na taj način se afirmiše jedan bitan doktrinarni stav da se i u uslovima kada se ne budu mogle izvoditi operacije, mogu upravo u formi masovnih bojeva i borbi ostvariti kontinuitet oružane borbe i postizati krupni pa i najviši, dakle strategijski ciljevi u ONOR-u.

Kapetan bojnog broda
JOZO ERCEG

O oblicima borbenih dejstava

Definisanje oblika borbenih dejstava

Definisanje oblika borbenih dejstava jedno je od značajnijih pitanja teorije strategijske oružane borbe. Ono nema samo teoretski, već i duboki praktični značaj. Utvrđivanje suštine, sadržaja, razvojnosti i variranja karakteristika oblika borbenih dejstava, odnosno iznalaženje takvih načina vanjske i unutarnje organiziranosti sadržaja borbenih dejstava koji se mogu pojaviti u praksi oružane borbe, kao i bitnih činilaca koji određuju oblik i način njihovog ispoljavanja u objektivnoj stvarnosti, obogaćuje ne samo teoriju već i praksu ratne veštine.

Definisanje oblika borbenog dejstva nije moguće bez prethodnog utvrđivanja svih aspekata njegovog sadržaja, zbog njihove uzajamne dijalektičke veze i nerazdvojnosti. Naime, moramo poštovati principe po kojima »osnovu svake stvari — procesa čini njen sadržaj« i drugo, da je »svaki oblik — forma uvek oblik — forma određenog opšteg ili pojedinačnog sadržaja«.

Običnim posmatranjem borbenih dejstava i logičnim zaključivanjem, možemo odrediti sadržaj borbenih dejstava kao sveukupnost uzajamno povezanih procesa (oružanih i neoružanih) koji se manifestuju u borbenoj delatnosti snaga, uzrokovanih poznatim faktorima oružane borbe, i svim svojstvima koja karakterišu funkcionisanje tih procesa u uslovima sukoba sa protivnikom.

Dakle, osnovni činioci sadržaja borbenih dejstava su: faktori oružane borbe sa svojim kvantitativnim i kvalitativnim obeležjima u međusobnoj povezanosti i ustaljenosti. U oružanoj borbi odvijaju se raznovrsni procesi uzrokovani faktorima oružane borbe: od marševanja, raketnog udara, borbenog obezbeđenja, dotura i evakuacije do psihološko-propagandne delatnosti ili štrajka radnika u nekoj luci koji onemogućava ili usporava iskrcavanje tehnike neprijatelja u najpogodnijem momentu za izvođenje nekog borbenog dejstva u toj zoni itd. Činioci sadržaja su i uzajamni odnosi nabrojanih činilaca, kao i karakteristike svih činilaca. Sadržaj borbenog dejstva čine faktori, procesi i odnosi obe strane u sukobu.

Sadržaj kao primarni konstituens borbenog dejstva uvek je oblikovan na neki način. Sadržaj se oblikuje u pripremi borbenog dejstva, kroz raznovrsne oružane i neoružane procese (priprema ima poseban sadržaj koji se bitno razlikuje od sadržaja borbenog dejstva). U toku dejstva snage (pojedinci, jedinice, rodovi, vidovi, naoružano stanovništvo i dr.) ulaze u sukob sa neprijateljima, ali i u određene veze i odnose unutar sebe i prema drugim snagama koje vode borbena dejstva sa istim ciljem i po jedinstvenoj ideji. Te veze i odnosi čine vanjsku i unutrašnju organizaciju snaga i borbenih procesa, odnosno oblik u kojem se konkretno dejstvo ispoljava.

Prema tome, oblik borbenog dejstva jeste sveukupnost relativno stabilnih veza i odnosa među činionicima sadržaja, koje im daju (tim činionicima) unutrašnju i vanjsku usklađenost, svrsishodnost i harmoniju, a dejstvu u celini određenu sistemnost, celovitost i jedinstvo.

Veze i odnosi koji čine oblik borbenog dejstva zavise od više činilaca, od kojih su najbitniji cilj i karakteristike elemenata sadržaja (obe strane u sukobu), ali oni nisu jedino cilj i sadržaj, kako se to često uzima pri definisanju oblika borbenog dejstva. Dakle, za utvrđivanje oblika borbenog dejstva nisu presudni veličina snaga koje ga izvode, veličina prostora i dužina vremena, sami po sebi. Zato je presudno da li se cilj dostiže u etapama — dostizanjem međuciljeva, da li su snage organizovane po ešelonima na način koji odgovara dostizanju međuciljeva, da li su bobreni procesi u jednoj etapi uzajamno povezani i usklađeni na takav način da se u sukobu sa protivnikom dostiže međucilj ili su snage organizirane i upotrebljene tako da kumuliranjem rezultata pojedinačnih dejstava dostižu međuciljeve i konačan cilj, ili su organizirane tako da uskupno, u jednom procesu, bez međuciljeva dostižu krajnji cilj određenog nivoa itd. Svakako da je nivo i karakter cilja dejstva presudan za utvrđivanje oblika, ali nije i ne može biti jedini kriterij.

Ovde sam naveo samo neke od veza i odnosa koji čine oblik borbenog dejstva. Šira analiza i izlaganje o njima nije cilj ove rasprave i ovog skupa. Izloženo mi služi samo kao polazna osnova za pokretanje kritičke rasprave o našoj klasifikaciji oblika borbenih dejstava, koja je svođenjem na operaciju, boj i borbu, po mom mišljenju, veoma uska, jer ne izražava raznovrsnost sadržaja i oblika borbenih dejstava u kojima se oni mogu javljati u oružanoj borbi uopšte, a posebno u oružanoj borbi oblika opštenarodne oružane borbe koju bi mi vodili u ONOR-u. U ovom smislu i u vezi sa našom temom izneću neka svoja razmišljanja.

Po sadržaju i cilju, borbena dejstva u načelu možemo podeliti na: dejstva strategijskih, operativnih i taktičkih razmera. Budući da cilj i sadržaj borbenog dejstva determiniraju njegov oblik, u principu, oblike borbenih dejstava možemo deliti na strategijske, operativne i taktičke, odnosno na oblike primerene ovim nivoima sadržaja. Ako ovo prihvatimo, onda bi borbena dejstva, posebno u obliku oružane borbe koju bi mi vodili, bila izvođena: u strategijskim razmerama kao strategijska ofanziva i strategijska defanziva, u operativnim razmerama kao operacije i operativno koordinirani bojevi i borbe, i u taktičkim razmerama kao bojevi, taktički koordinirane borbe i neoružane aktivnosti, borbe i, na kraju, neoružane aktivnosti u sklopu bojeva i viših oblika borbenih dejstava. Praktični smisao ove podele je sadržan u činjenicama objektivnog postojanja takvih oblika borbenih dejstava; objektivne nužnosti da svako dejstvo bude svrsishodno organizirano i da se nalazi u nekom odnosu prema drugim dejstvima, u konkretnoj borbenoj situaciji, sa kojima može stupiti u manje ili više neposredan odnos; nužnosti organiziranja i koordiniranja nižih aktivnosti u sklopu višeg procesa, da bi se dostizali određeni predvidivi ili željeni ciljevi i da bi se racionalno koristile snage i sredstva i u činjenici da postoji potreba izučavanja i pripreme za izvođenje dejstava u svim ili osnovnim oblicima u kojima se ona mogu ispoljiti u praksi oružane borbe zbog same prakse. Sve navedene praktične postavke mogu imati realni uticaj na promenu nadležnosti, način organizacije i strukture poslova komandi i institucija koje rukovode i komanduju snagama u oružanoj borbi ili učestvuju u tom procesu (komande i štabovi u OS, organi uprava i poslovodni organi u DPZ i OUR i sl.). Sada bih pokušao ovo dokazati na primeru strategijskih i operativnih dejstava.

Borbena dejstva strategijskih razmera

Da li su strategijska ofanziva i defanziva (ili bolje samo ofanziva i defanziva, jer te termine ne bi trebalo koristiti na operativnom i taktičkom nivou) oblici ili vidovi strategijskih dejstava?

Analizom njihovog sadržaja, koji se ovim pojmovima uobičajeno daje u našoj publicistici, pa i nastavnim materijalima visokih vojnih škola može se uočiti sledeće: (1) imaju ciljeve čije posledice uvek dovode do strategijskih razmera u promeni borbene situacije; (2) ukupnim snagama i sredstvima koje u njima učestvuju rukovodi vrhovna komanda, primenjujući sve aktivnosti koje rukovođenje borbenim dejstvom sadrži; (3) njihovi ciljevi se ostvaruju po etapama, a vremenski se izvršavaju u početnom i delu daljeg toka rata ili delu daljeg toka i završnom periodu rata, odnosno oružane borbe, znači u vremenu dužem od vremena trajanja bilo kojeg nižeg oblika borbenog dejstva kojeg one sadrže; (4) obuhvataju procese na prostoru na kojem neprijatelj ispoljava bilo kakva borbena dejstva ili na kojem se odvijaju bilo kakve oružane ili neoružane aktivnosti u neposrednoj funkciji bilo kojeg od borbenih dejstava (mobilizacija i popuna jedinica, dotur novoprodukovanih sredstava namenjenih za izvođenje borbenih dejstava i sl.); (5) sadrže sve vrste borbenih dejstava operativnih i taktičkih razmera; (6) u pripremi se oblikuju strategijskim rasporedom i razvojem snaga i sredstava na ratištu i vojištima, u saglasnosti sa ciljem i namerama neprijatelja; (7) u neposrednom su odnosu sa političkim, ekonomskim i drugim potencijalima i aktivnostima društva; (8) na njihovu pojavu bitno utiče odnos snaga, kao bitna izvedena determinanta svakog oblika borbenog dejstva, ali u ovom slučaju u svom totalitetu na ratištu.

Očito je da se ovde ne radi o vrsti borbenog dejstva samoj po sebi, jer se ne iznose činjenice o sadržaju borbenog dejstva, nego o vezama i odnosima koji čine njegovu unutrašnju i vanjsku organizaciju i strukturu. Isto toliko je očito da se ne radi o vidu — načinu ili metodu ispoljavanja procesa, odnosno napadu ili odbrani kao vidovima borbenih dejstava na način kako ih inače tumačimo, već o obliku dejstva u značenju načina njegovog unutrašnjeg i vanjskog organizovanja, koje omogućava da se primenom metoda — vida napada ili odbrane dostigne željeni cilj. Pri tome, ako je metod saglasan karakteru cilja, oblik najčešće nazivamo napadni ili odbrambeni. Dakle, napad i odbrana kao načini ispoljavanja snaga samo su odnos prema neprijatelju, znači samo jedan aspekt veza koje čine oblik borbenog dejstva. Ovo potvrđuju činjenica da se najveći deo snaga u nekim borbenim dejstvima oblika boja ili operacije, koji

imaju odbrambeni karakter cilja, upotrebljavaju metodom napada ili činjenica da se u nekim etapama strategijske defanzive upotrebljavaju takođe metodom napada, koji ima za cilj stvaranje povoljnog odnosa snaga i preotimanje inicijative. Znači da se napadna dejstva izvode radi cilja odbrambenog karaktera. (Slučaj kada većina ili sve naše snage pređu na partizanska dejstva, a opšti odnos snaga još nije takav da možemo računati da smo preuzeli strategijsku inicijativu.)

Iz izloženog sledi zaključak da su *strategijska ofanziva i defanziva oblici borbenog dejstva* strategijskih razmera.

Kakve praktične reperkusije ima poimanje ofanzive i defanzive kao oblika borbenih dejstava? One se ogledaju u potrebi da vrhovna komanda planira etape i međuciljeve i način dostizanja konačnog cilja ofanzive ili defanzive, da organizuje i rukovodi snagama ONO na način kojim se najracionalnije dostižu ti ciljevi, da koristi političke, ekonomske, kulturne i druge aktivnosti društva koje su stavljene u funkciju oružane borbe u skladu sa konkretnim ciljevima ofanzive ili defanzive, da u skladu sa promenama borbene situacije priprema i transformiše ciljeve i oblike strategijskih dejstava itd. Bitno je da se naglasi da strategijska ofanziva i defanziva ciljeve realizuje kroz operacije i druge niže oblike borbenih dejstava operativnih i taktičkih razmera.

Neko će sigurno postaviti pitanje da li je strategijska operacija oblik borbenog dejstva strategijskih razmera. Ja bih rekao da nije. Strategijska operacija kao oblik borbenog dejstva ima sasvim različit karakter i dimenzije veza i odnosa koji je čini oblikom. Bez obzira na to što ima strategijski cilj, ona po obliku ostaje operacija, jer je karakteriše takav tip veza i odnosa. Takve slučajeve imamo i kod drugih oblika borbenih dejstava, gde sam cilj nije presudan kao determinanta oblika (nuklearni udar, diverzija, uništenje komandnog mesta komande operativne grupacije snaga i sl.). Ili, na primer, nesvrshodno je izvoditi napad čete ili bataljona na neki objekat u obliku operacije, niti je takav oblik sa takvim sadržajem borbenog dejstva moguć. Međutim, rezultat tog dejstva može imati operativne posledice, iako se izvodi u obliku boja.

Borbena dejstva operativnih razmera

O operacijama kao obliku borbenih dejstava operativnih razmera do sada je mnogo napisano i rečeno, te ga ovde neću spominjati. Napomenuo bih samo da još nismo naučno odredili pojam ope-

racije na način kako se definišu oblici pojava. To nisam ni ja učinio, ali smatram da je za to potrebno uložiti napor, pre svega radi izbegavanja nesporazuma koji se javljaju u teoriji ratne veštine i koji su mahom posledice teoretske neizgrađenosti ove discipline vojne nauke, pre svega neodređenosti ili pogrešnog određivanja pojmova iz domena oružane borbe.

Za mene je trenutno interesantnije pitanje — da li se borbena dejstva operativnih razmera pojavljuju isključivo u obliku operacija ili u još nekim oblicima? Praktične potrebe iznalaženja odgovora na ovo pitanje već sam naveo. Mislim da su one jasne i da zavređuju naše eventualne napore u traženju odgovora.

Posmatranjem, analizom i zaključivanjem o borbenim dejstvima može se uočiti da se nekim dejstvima, koja čine skup relativno samostalnih, neposredno nepovezanih dejstava taktičkih razmera, kumuliranjem njihovih rezultata u vremenu i prostoru, mogu predvideti i dostizati operativni ciljevi. Međutim, takva dejstva prema poznatim kriterijumima nemaju oblik operacija, njihov se oblik po karakteristikama veza i odnosa između elemenata sadržaja razlikuje od operacija, dok im sadržaj može biti manje ili više sličan.

Kakve su bitne karakteristike ovih dejstava? Ovakvim dejstvima načelno uvek rukovode komande operativnog nivoa, po načelima relativno centraliziranih aktivnosti rukovođenja i relativno decentraliziranih aktivnosti komandovanja. Načelno, ove komande planiraju dejstva po cilju i međuciljevima, organizuju snage i sredstva na konkretnom prostoru (saglasno načinu racionalnog ostvarenja cilja i međuciljeva), vrše pregrupisavanje i izvršavaju težište delom snaga, utvrđuju promene ciljeva, rejona i objekata dejstva, podržavaju i pothranjuju snage u pojedinim dejstvima i dr. Cilj dejstva se obično postiže kumuliranjem rezultata pojedinačnih, međusobno neposredno nepovezanih dejstava. Taktička dejstva najčešće izvode iste jedinice na jednom prostoru, bez značajnijeg pomeranja, ili uzastopnim pomeranjem ka opštem pravcu dejstva višeg nivoa, tako da dejstva slede jedno za drugim sa manjim ili većim pauzama i najčešće bez eksploatacije ili sa posrednom eksploatacijom rezultata prethodnog dejstva, i uvek bez eksploatacije rezultata dejstava drugih jedinica.

Ukupno trajanje dejstva i vreme početka i završetka nižih vrsta dejstava najčešće se ne mogu precizno planirati i uskladiti, na način kao kod operacije. U načelu, trajanje ovakvog dejstva je uvek duže od operacije istog nivoa cilja i svakog pojedinačnog dejstva unutar ovog oblika, a može biti jednako ili je najčešće kraće od trajanja nekog strategijskog dejstva (ofanzive ili defanzive). Vreme početka i

završetka pojedinog taktičkog dejstva u ovom obliku, kao i objekat dejstva, najčešće bira komandant jedinice koja to dejstvo izvodi, ili ga nameće protivnik. Ovakav oblik dejstava najčešće se javlja kada neprijatelj istim oblikom upotrebe snaga želi ostvariti operativni cilj ili kao odgovor na operaciju neprijatelja pri veoma nepovoljnom odnosu snaga.

Opisani oblik dejstva najčešće susrećemo kod dejstava snaga koje su vezane za odbranu nekog objekta ili rejona, zatim kod dejstava snaga koje su po načelima organizovanja i upotrebe oružanih snaga vezane za određenu teritoriju i, kao specijalan slučaj, kod dejstava vidova u zajedničkim operacijama, kada jedan vid rešava jednu etapu operacije ili podržava drugi vid u toku čitave operacije (u ovakav specijalan slučaj verovatno spada i oblik dejstva operativnih ili združenih taktičkih sastava na pomoćnom pravcu operacije). Primeri ovakvih dejstava su mnogobrojni, posebno na pomorskom vojištu, u PVO teritorije, kod dejstava snaga na PZT i dejstava snaga u vlastitoj pozadini, posebno u borbi protiv specijalnih snaga neprijatelja.

Na JPV ovakva dejstva izvode snage RM, organizirane u borbene sisteme: protivpodmorničke, protivmiske, protivbrodske, protivdiverzantske, minsko-zaprečne i dr. Komanda VPO određuje cilj dejstva, raspoređuje snage na vojištu, pregrupiše snage u toku dejstava i pri promeni težišta na vojištu, podržava i pothranjuje snage i dr. Komande operativnih sastava neposredno rukovode i komanduju dejstvima, iako ima slučajeva kada se komandovanje i u taktičko-operativnim okvirima decentralizuje.

Kao specijalni slučajevi ovakvog oblika borbenih dejstava na JPV javljaju se dejstva snaga RM u protivdesantnoj i pomorsko-desantnoj operaciji i u podršci operacija na kopnu, koje se naslanjaju na obalu i otoke. U protivdesantnoj operaciji snage RM izvode mnogobrojne bojeve i borbe na relativno velikom prostoru i u veoma složenoj borbenoj situaciji. Složenost njihovih dejstava zahteva posebno planiranje, organizovanje snaga, organizaciju sadejstva, grupisanje, manevar i rukovođenje i komandovanje. One rešavaju važnu etapu operacije — borbu sa neprijateljem u etapi prevoženja morem i iskrcavanja na obalu. Sadejstvo između njih i snaga KoV-a koje izvršavaju sledeću etapu nije neposredno, tako da su u okviru iste operacije praktično dva zasebna dejstva operativnih razmera posredno povezana. Sličan slučaj je kod pomorsko-desantne operacije i podrške grupacija KoV-a, koje dejstvuju na primorskim pravcima.

U PVO to su dejstva u PVO teritorije i grupacija OS na njoj, ili dejstva u protivvazdušnoj odbrani snaga u toku pripreme operacija, za vreme operativnog razvoja i u toku izvođenja operacije.

Na privremeno zaposednutoj teritoriji to su takozvani masovni bojevi i borbe. Strategija oružane borbe naglašava njihovu prostornu i vremensku disperziju i masovnost. Sigurno je tačna tvrdnja da masovni bojevi i borbe u pojedinim etapama oružane borbe mogu postati pretežan ili jedini oblik borbenih dejstava, i da u ukupnom rezultatu mogu dovesti do promene borbene situacije strategijskih razmera. Međutim, ovde treba uzeti u obzir i sledeće činjenice: masovne borbe i bojevi ne vode se stihijno, usmerene jedino opštim ciljevima oružane borbe. One u regionalnim ili vojišnim prilikama imaju više lokalnih usmeravajućih činilaca — vode se na određenom prostoru, u vezi sa konkretnim objektima dejstva, koji se biraju u skladu sa lokalnom borbenom situacijom, organizuju se i koordiniraju od strane komandi i štabova operativnog ili operativno-taktičkog ranga, ciljevi dejstava imaju karakteristike koje nameće lokalna situacija, na način koji omogućava što efikasnije i racionalnije ostvarenje opštih ciljeva oružane borbe i dr.

Činjenica da se sadržaji ovih dejstava i pojedinačna borbena dejstva koja se izvode relativno samostalno i neposredno nepovezano planiraju i koordiniraju, odnosno da se između njih uspostavljaju posebne veze i odnosi, kao i veze i odnosi između ovako organizirane celine i drugih sličnih ili viših oblika dejstava, te da ona u konačnom zbiru dovode do operativnih promena borbene situacije, nameće potrebu njihovog izučavanja kao oblika borbenih dejstava operativnih razmera.

Za pomenute oblike borbenih dejstava u našoj i nekim inostranim mornaricama često se koristi termin »sistematska dejstva«, »svakodnevna dejstva« ili »operativna dejstva«. Mislim da ni jedan termin ne izražava njihovu suštinu. U nedostatku boljeg termina, predlažem kao privremeno rešenje naziv »operativno koordinirani bojevi i borbe«.

Ne bih ulazio u razmatranje borbenih dejstava taktičkih razmera. Napomenuo bih samo da pored bojeva i borbi, analogno izloženom za operativna dejstva, moramo uvesti i kategorije taktički koordiniranih bojeva i borbi i neoružanih dejstava, jer će se u opštenarodnoj oružanoj borbi, kakvu mislimo voditi, pojaviti, te se moraju izučiti veoma raznovrsni oblici dejstava na svim nivoima.